

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Лесняк В.О.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

У статті виконано дослідження ролі внутрішнього аудиту у системі управління сучасним підприємством і трансформаційні процеси його функції з часом. Доведено, що внутрішній аудит має ґрунтуватися на виявленні ключових бізнес-ризиків підприємства та їх спрямуванні на внутрішні резерви і позитивні результати. Основою організаційно-методичного інструментарію внутрішнього аудиту має бути одночасне управління ефективністю і економічною стійкістю. Акцентовано, що функціонування внутрішнього аудиту додає цінності капіталу власників підприємства, зокрема корпорації, унаслідок покращення процесів внутрішнього контролю і управління ризиками, а також підвищення можливості доступу і залучення додаткових інвестиційних та кредитних ресурсів на оновлення економічної системи.

Ключові слова: внутрішній аудит, функція, управління, бізнес-ризик, ефективність, економічна стійкість.

Постановка проблеми. Сучасні складні умови ведення бізнесу, необхідність враховувати глобалізаційні тенденції ринку, постійні зміни в нормативно-правовому регулюванні підприємницької діяльності, посилення конкуренції з боку як вітчизняних, так і міжнародних гравців, боротьба за інвестиційні й кредитні ресурси ставлять перед керівництвом вітчизняних підприємств нові виклики та завдання і вимагають пошуку внутрішніх резервів стабілізації і підвищення ефективності їхньої діяльності. Дієвим та найдоступнішим інструментом такого пошуку і, відповідно, однією із конкурентних переваг сучасного підприємства, насамперед корпорації, є внутрішній аудит.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про актуальність проблематики щодо ролі внутрішнього аудиту в управлінні підприємством свідчить рівень

її розгляду у працях зарубіжних учених, таких як Р. Адамс, А. Аренс, В. Д. Андрєєв, В. В. Бурцев, Дж. Лоббек, Р. В. Макєєв, Л. А. Панкратова, В. В. Скобара, Н. Н. Хорохордин А. Д. Шеремет та ін. З-поміж вітчизняних науковців, які зробили вагомий внесок у вивчення цієї проблеми, необхідно виділити М. Т. Білуху, Т. О. Каменську, В. П. Пантелеєва, О. А. Петрик, О. Ю. Редько, В. С. Рудницького, О. В. Сметанко та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Якщо становлення зовнішнього аудиту в Україні вже відбулося, то вітчизняний внутрішній аудит, в інституціональному і у професійному аспектах, знаходиться тільки на початку цього шляху. Це є наслідком, зокрема, двох обставин – відсутності чіткого нормативно-правового підґрунтя його впровадження і розвитку, а також невірної й несучасної розуміння внутрішнього аудиту як форми контролю за збереженням майна підприємства. Тому у даній статті пропонується власний погляд автора на трансформацію функції внутрішнього аудиту та його роль у системі управління сучасним підприємством.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розгляд внутрішнього аудиту в системі сучасного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Внутрішній аудит, як незалежна, систематична і регламентована внутрішня функція, вже давно зайняв особливе місце у системі управління підприємством. Він, навіть у більшій мірі, ніж зовнішній аудит, націлений на зменшення інформаційного ризику та усунення його можливих негативних наслідків.

Метою внутрішнього аудиту є допомога управлінській ланці підприємства, на усіх його рівнях, у вирішенні конкретних завдань, у той час як метою зовнішнього аудиту є підтвердження достовірності фінансової звітності відповідно прийнятих стандартів й об'єктивності діяльності внутрішніх аудиторів (служби внутрішнього аудиту (СВА)). Менеджмент, спираючись на неупереджені оцінки поточного стану справ і надані внутрішніми аудиторами рекомендації, має можливість приймати якісні оперативні, тактичні та стратегічні управлінські рішення. Відтак, функція внутрішнього аудиту у системі управління сучасним підприємством є унікальною, а для його керівництва має особливе інформаційне й консультативне значення (рис. 1).

У кінці ХХ-го сторіччя внутрішній аудит зазнав суттєвої трансформації: його вектор

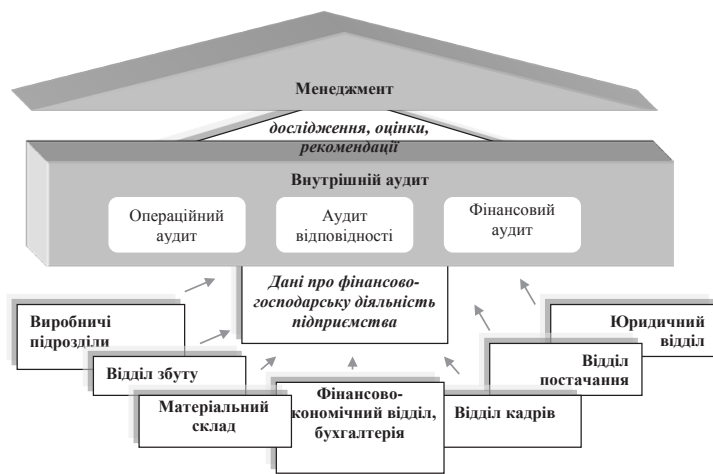

Рис. 1. Місце внутрішнього аудиту в системі управління підприємством

Джерело: [1, с. 28-29]

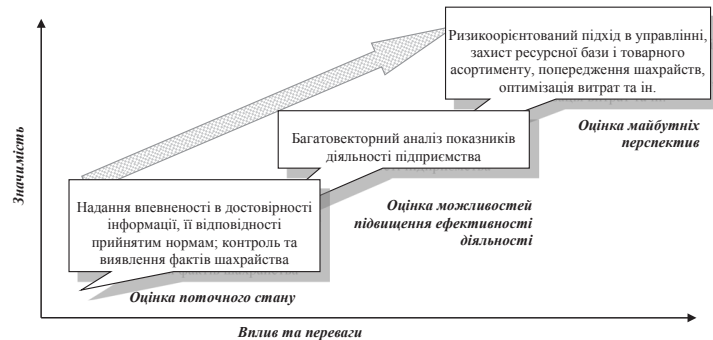

Рис. 2. Еволюція ролі внутрішнього аудиту в системі управління підприємством

Джерело: [3; 4]

змістився від забезпечення збереження активів підприємства і виявлення помилок та шахрайства до застосування превентивних контрольних процедур і підтримки керівництва у прийнятті виважених управлінських рішень, ґрунтованих на оцінці ризиків (рис. 2).

Діяльність сучасного внутрішнього аудитора (СВА) характеризується проведенням внутрішніх аудиторських досліджень та оцінок, інформуванням вищого керівництва про виявлені у їх ході істотні відхилення від обраної стратегії розвитку підприємства, існуючі й можливі ризики, сприянням у розробці заходів з удосконалення системи внутрішнього контролю та системи управління ризиками (за «розумних» витрат), наданням допомоги зовнішнім аудиторам з метою зменшення витрат на проведення зовнішнього аудиту. Водночас внутрішній аудит виступає своєрідним «мотиватором» сумлінної роботи працівників підприємства, як це відмітив М. Т. Білуха [2, с. 101].

Як уже повідомлялося, вітчизняний внутрішній аудит розвивається повільно. І першою перешкодою цьому є відсутність чіткого нормативно-правового підґрунтя його впровадження.

Нині функція внутрішнього аудиту в Україні є обов'язковою для обмеженого кола підприємств й організацій:

1) акціонерних товариств, які націлені в коротко-строківій або середньостроковій перспективі розмістити власні цінні папери на міжнародних ринках капіталу (вимоги Акту Сарбейнса-Окслі (SOXs));

2) підприємств, у яких впроваджена система менеджменту якості чи інші споріднені системи менеджменту (вимоги міжнародного стандарту ISO 9001:2000 «Системи менеджменту якості. Вимоги» (пп. 8.2.2) та рекомендації ISO 9001:2000 «Керівні вказівки щодо проведення аудитів систем менеджменту якості і/або систем менеджменту навколишнього середовища»);

3) комерційних банків (вимоги Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України);

4) центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів та бюджетних установ, які належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади (норми постанови КМУ «Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади»).

Акціонерним товариствам в Україні, які не планують розміщувати власні цінні папери на міжнародних ринках капіталу, надано альтернативу: запровадити посаду внутрішнього аудитора або ревізора, чи-то створити СВА або ревізійну комісію (ст. 56 «Комітети наглядової ради. Корпоративний секретар», ст. 73 «Ревізійна комісія (ревізор)», ст. 74 «Перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року» Закону України «Про акціонерні товариства»). Але аналіз змісту положень Закону України «Про акціонерні товариства» наводить на висновок, що перевага надається останньому із дозволених варіантів. Звичайно, це пов'язано з історичним впливом тривалого виконання контрольно-ревізійної роботи, яка і дотепер сприймається багатьма законотворами й управлінцями як універсальна форма контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Для розвитку внутрішнього аудиту в Україні прийнято Принципи корпоративного управління, у яких внутрішньому аудиторів (СВА) відведено особливу роль у сприянні законному й ефективному використанню майна та коштів акціонерного товариства (пп. в) п 5.1). Та, зважаючи на рекомендаційний характер цього документу, далеко не всі вітчизняні товариства дотримуються зазначених принципів.

Як відмічають О. Сметанко та Д. Світенко, функціонування СВА може послугувати позитивним сигналом для потенційних інвесторів та кредиторів через збільшення їхньої впевненості у раціональному використанні ресурсів, збереженості активів, оптимізації ризиків і відповідності організації діяльності підприємства кращим практикам корпоративного управління [5, с. 155; 6].

Отже, наявність цієї служби у корпоративній структурі забезпечить підвищення інвестиційної привабливості і конкурентоспроможності, стимулювання подальшого розвитку акціонерного товариства та, тим самим, вагому умову максимізації добробуту акціонерів за рахунок зростання ринкової вартості вкладеного ними капіталу.

На особливу актуальність запровадження функції внутрішнього аудиту в українських акціонерних товариствах вказують такі незаперечні факти:

1) гостра потреба у зовнішніх фінансових ресурсах для оновлення основних засобів і модернізації економіки загалом (положення 1 і 2 розділів Принципів корпоративного управління);

2) обов'язок товариств сприяти реалізації і забезпечувати захист права та законного інтересу його власників-акціонерів на отримання доходу (положення Закону України «Про акціонерні товариства» і Принципів корпоративного управління);

3) існування багаторівневої системи управління, підзвітності і контролю, що ускладнює процеси генерації й кругообігу інформації та може спричинити збої в інших процесах (планування, обліку, контролю, аналізу), пов'язаних з реалізацією обраної стратегії діяльності, підвищення ризиків бізнесу, а також банкрутство товариства загалом.

Другою проблемою розвитку вітчизняного внутрішнього аудиту, як доводять опитування, є помилкове ставлення до нього, здебільшого, як до форми контролю за збереженням майна підприємства (більше 80% опитуваних респондентів вважають оцінку контролю за збереженням активів підприємства найбільш затребуваною функцією внутрішнього аудиту [7]).

Натомість, власника більше цікавить не збереження майна, а його накопичення і примноження. З-поміж факторів нарощування капіталу, найперше, зазвичай, виділяють ефективне використання наявних у підприємстві ресурсів – матеріальних, нематеріальних, фінансових, інформаційних, людських. Тому, на думку В. С. Рудницького, основним спрямуванням функції внутрішнього аудиту має бути управління ефективністю [8, с. 17].

Разом з тим, одним із сучасних поглядів на управління господарюючими суб'єктами, докладно дослідженим, зокрема російським науковцем О. В. Міхальовим, є акцентування уваги не тільки на ефективності, а й на управлінні економічною стійкістю підприємства, бо це два різних фактори розвитку економічної системи [9]. Перша завжди зростає у міру НТП і, відповідно, необхідно зосередитися на збереженні внутрішніх ресурсів, ефективність освоєння яких у майбутньому буде, як мінімум, не нижче поточної. Друга потребує створення і підтримання у системі резервів, дозволяючи використовувати у поточному періоді тільки частину, але не усі потенційні ресурси, не дивлячись на

досягнуту у результаті НТП ефективність їх використання. При цьому довгострокова економічна стійкість має формуватися з опором виключно на власні ресурси, тобто самопідтримання системи.

У дослідженні аудиторської компанії «Ernst & Young» зауважено на зміщенні пріоритетів діяльності СВА із забезпечення дотримання законодавчих вимог і фінансового контролю за збереженням майна до підвищення рівня покриття ризиків і вирішення актуальних для бізнесу завдань. У цьому ж звіті виокремлено п'ять основних напрямів розвитку функції внутрішнього аудиту в системі управління сучасним підприємством:

- 1) удосконалення процесу оцінки ризиків;
- 2) удосконалення механізмів виявлення і моніторингу нових для бізнесу ризиків;
- 3) встановлення тісного взаємозв'язку завдань СВА і бізнес-цілей підприємства;
- 4) скорочення загальних витрат на СВА без зниження рівня покриття ризиків;

5) виявлення можливостей скорочення витрат підприємства у цілому [3, с. 1].

Висновки і пропозиції. Таким чином, на сучасному етапі функція внутрішнього аудиту має ґрунтуватися на чіткому розумінні ключових бізнес-ризиків та їх «перетворенні» у внутрішні резерви і позитивні результати. Водночас, її використання додає цінності капіталу власників підприємства унаслідок покращення процесів внутрішнього контролю і управління ризиками, пов'язаними з діяльністю підприємства, а також підвищення можливості доступу і залучення додаткових інвестиційних та кредитних ресурсів на оновлення економічної системи. При цьому головним вектором діяльності сучасного підприємства, а отже й основою організаційно-методичного інструментарію внутрішнього аудиту, має бути одночасне управління ефективністю і економічною стійкістю та досягнення балансу між цими атрибутами економічної системи у ринкових умовах.

Список літератури:

1. Пантелеев В. П. Внутрішній аудит [Текст]: навч. посіб. / В. П. Пантелеев, М. Д. Корінко; [за ред. В. О. Шевчука]. – К.: Державна академія статистики, обліку та аудиту, Держкомстат України. 2006. – 247 с.
2. Белуха Н. Т. Аудит [Текст]: учебник / Н. Т. Белуха – К.: Знание, КОО, 2000. – 769 с.
3. Будущее службы внутреннего аудита решается сегодня: преобразование рисков в результаты повысит ее значение [Текст]: аналитические материалы // Компания «Эрнст энд Янг». – исследование. – Декабрь 2012. – 22 с.
4. Cangemi Michael P. Managing the Audit Function: A Corporate Audit Department Procedures Guide, 3rd Edition (Fundamentals of the Internal auditing function. Part 1. p. 11–14) / Michael P. Cangemi, Tommie W. Singleton. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://media.wiley.com/product_data/excerpt/90/04712811/0471281190.pdf
5. Сметанко О. В. Внутрішній аудит основних засобів в акціонерних товариствах України [Текст] / О. В. Сметанко // Вісник ЖДТУ. – Економічні науки. – 2011.– № 1(55). – С. 155–160.
6. Свитенко Д. Внутренний аудит. Зачем? / Денис Свитенко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://quality.eur.ru/SERTIFIC/audit-need.htm>
7. Внутренний аудит в России – текущее состояние и тенденции развития : Исследование. – 2007 г. / Институт внутренних аудиторов России, КППМГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iaa-ru.ru/files/documents/research_%D0%92%D0%90_2007.pdf
8. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту [Текст] / В. С. Рудницький. – Тернопіль : «Економічна думка», 1998. – 196 с.
9. Михалев О. В. Экономическая устойчивость хозяйственных систем: методология и практика научных исследований и прикладного анализа [Текст]: монография / О. В. Михалев. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургской академии управления и экономики, 2010. – 200 с. : ил.

Лесняк В.А.

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

ВНУТРЕННИЙ АУДИТ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Аннотация

В статье выполнено исследование роли внутреннего аудита в системе управления современным предприятием и трансформационные процессы его функции со временем. Доказано, что внутренний аудит должен основываться на выявлении ключевых бизнес-рисков предприятия и их направлении на внутренние резервы и положительные результаты. Основой организационно-методического инструментария внутреннего аудита должно быть одновременное управление эффективностью и экономической устойчивостью. Акцентировано, что функционирование внутреннего аудита добавляет ценности капитала собственников предприятия, в частности корпорации, вследствие улучшения процессов внутреннего контроля и управления рисками, а также повышение возможности доступа и привлечения дополнительных инвестиционных и кредитных ресурсов на обновление экономической системы.

Ключевые слова: внутренний аудит, функция, управление, бизнес-риски, эффективность, экономическая устойчивость.

Lesniak V.O.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

INTERNAL AUDIT IN THE MANAGEMENT OF A MODERN ENTERPRISE**Summary**

This article has explored the role of internal audit in the management of modern enterprises and transformation processes of its function over time. It is proved that internal audit should be based on identifying key business risks companies and their allocation to domestic stocks and positive results. The basis of organizational and methodological tools of internal audit should be both performance management and economic stability. The attention that the internal audit adds value to the equity owners of a company, corporation, resulting in the improvement of the internal control and risk management as well as improving access and attract additional investments and credit resources to upgrade the economic system.

Keywords: internal audit, function, management, business risks, efficiency, economic stability.

УДК: 336.71:65.012.12

**ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ДОХОДІВ БАНКУ
ТА ЙОГО ПРИБУТКОВОСТІ**

Легостаєва О.О., Сопко О.В.

Харківський інститут банківської справи

Університету банківської справи Національного банку України

У статті вдосконалено методику аналізу доходів банку та його прибутковості, на цій основі обґрунтовано необхідність застосування системи якісних оцінок кінцевих результатів банку, окрім кількісної оцінки системи показників. За допомогою факторного аналізу, виявлено вплив дохідності на показники прибутковості на прикладні ПАТ «МЕГАБАНК» і запропоновані заходи для збільшення дохідності банку.

Ключові слова: дохід, прибутковість, фінансові результати, мультиплікатор капіталу, модель Дюпона.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання, банкі займають провідну роль, завдяки своїй специфічній діяльності. Будучи у тісному зв'язку з усіма ланками народного господарства вони помітно впливають на розвиток суспільства та в цілому на економіку країни.

Успішна діяльність будь-якого банку залежить від уміння приймати управлінські рішення, які в свою чергу надають змогу банку забезпечити на належному рівні ліквідність, прибуток, захист від негативного впливу банківських ризиків та пошуком можливих резервів підвищення ефективності діяльності банку. На сучасному етапі розвитку банківської діяльності першочерговим завданням є пошук шляхів мінімізації витрат та отримання доходів, достатніх для збереження коштів вкладників і підтримання життєдіяльності банку на належному рівні.

Головною метою діяльності банку є отримання прибутку, як необхідної умови його функціонування та подальшого розвитку, а також яку ставлять перед собою власники банку, вкладаючи свої кошти в банківський бізнес, тому управління прибутковістю є одним з важливих завдань менеджменту банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика з питань ефективної оцінки прибутковості постійно перебуває в центрі уваги вчених, а термін «прибутковість» часто вживається в спеціальній економічній літературі. Так у словниках прибутковість трактується як «ефективність, рентабельність, дохідність підприємства або підприємницької діяльності» [1]. Питання оцінки та ефективного управління прибутковістю розглядаються в працях таких вчених: А. Бланк, А.М. Мороз, Дж. Сінкі, Л.М. Примостка, А.М. Герасимович, О.В. Васюренко, К.О. Волохата, О.А. Крикліта інші.

Однак незважаючи на проведені дослідження, невисвітленими залишаються питання щодо підходів аналізу прибутковості, застосовуючи не тільки кількісний аналіз (вертикальний і горизонтальний), але і якісний, для того, щоб виявити, що найбільше впливає на одержання прибутку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальним завжди буде питання збільшення прибутковості та які фактори впливають на одержання прибутку. Для виявлення цих факторів, потрібно застосовувати не тільки кількісну оцінку системи показників, а якісну оцінку, застосовуючи факторний аналіз.

Мета статті. Метою дослідження є вдосконалення методики аналізу дохідності і прибутковості банку, і запропоновання на цій основі заходів для збільшення дохідності банку.

Виклад основного матеріалу. Фактори, що впливають на прибуток і, як наслідок, на прибутковість банку, їх безліч. Для аналізу впливу цих факторів у банківській практиці використовується різні показники прибутковості. Найширше застосовуються такі показники: чиста процентна маржа, чистий спред, прибутковість капіталу, прибутковість активів, рівень іншого операційного доходу [5].

Аналіз прибутку комерційного банку є складовою частиною аналізу фінансової стійкості банку. Відомо, що будь-яка методика аналізу фінансових результатів діяльності банку починається з аналізу доходів і витрат, а завершується дослідженням формування та використання прибутку комерційним банком [9].

Фінансовий стан банку характеризується такими показниками як доходи, витрати та прибуток чи збиток, чистий прибуток. Банківський прибуток